

BATAVIA ACADEMICA

BULLETIN
VAN DE NEDERLANDSE WERKGROEP
UNIVERSITEITSGESCHIEDENIS

VI (1988) 2



APA - HOLLAND UNIVERSITY PRESS
AMSTERDAM & MAARSSSEN

A.N. RUULS

VIER VRAGEN OMTRENT DE DISPUTATIES, BINNEN HET JURIDISCH ONDERWIJS AAN DE NIJMEEGSE KWARTIERLIJKE ACADEMIE VERDEDIGD ONDER PETRUS DE GREVE (PERIODE: 1663-1676), BENEVENS EEN POGING TOT BEANTWOORDING.*

1. *Inleiding*

Evenals Leiden, Franeker, Groningen, Utrecht en Harderwijk had ook Nijmegen in de zeventiende eeuw een universiteit. Haar ontstaan kunnen we plaatsen in de navolgende reeks van ontwikkelingen. Vooreerst de Nederlandse opstand tegen de Spaanse landsheerlijke regering, gevestigd te Brussel. De opstandige gewesten, steeds verder in een protestantiseringsproces geraakt, ondervonden de behoefte aan een eigen intellectueel centrum, los van het Zuidnederlandse, katholieke, Leuven. Willem van Oranje voorzag daarom in 1574 de gewesten Holland en Zeeland van een eigen cultureel centrum, een universiteit, gevestigd te Leiden. Friesland volgde in 1585 met een academie te Franeker, Groningen in 1614 en Utrecht in 1636. Het gewestelijk particularisme gaf zo aanleiding aan elk der noordelijke provinciën, een eigen hogeschool in het leven te roepen.

In Gelderland leefden soortgelijke strevingen. Harderwijk wist het voortouw te nemen. Mede met steun van graaf Maurits, de stadhouder van Gelderland, werd in 1600 de Veluwe hogeschool – het Gymnasium Illustre – geopend. Voorlopig was het een instelling van één Gelders kwartier, dat van de Veluwe. De beide andere kwartieren, Nijmegen en Zutphen, namen voorshands geen verantwoordelijkheid op zich voor de (financiële) lotgevallen van het Harderwijkse Gymnasium.¹ Pas tijdens de Munsterse vredehandel (1647) besloten de drie kwartieren, het Gymnasium Illustre tot de rang van Gelderse universiteit te verheffen. Harderwijk kreeg zo een academie, met het *ius promovendi*. Ze werd op 12 april 1648 plechtig geopend.²

De Gelderse hogeschool ondervond niet slechts concurrentie van haar zusters in de andere gewesten, ook in Gelderland ontstond een mededingster. De stad Nijmegen had zich steeds fel verzet tegen de Harderwijkse pogingen, het gymnasium tot universiteit te verheffen. Ook na de vrede van 1647 zette de oude rijksstad haar streven voort. Lukte het niet de hogeschool van Harderwijk naar Nijmegen te verplaatsen, dan moest de stad maar een eigen academie oprichten. Lokaal chauvinisme en naijver

tussen de kwartieren leidde ertoe, dat het Nijmeegse kwartier in 1653 een toelage verleende aan het stadsbestuur van Nijmegen om de oprichting van een kwartierlijke Illustre School mogelijk te maken.³ Ondanks protesten van de andere kwartieren werd de school op 3 mei 1653 geopend. Men had toen drie hoogleraren, te weten Chr. Wittichius voor godgeleerdheid, P. de Greve voor rechtsgeleerdheid en G. Soudan voor wijsbegeerte.

In 1656 wordt de kwartierlijke illustre school omgezet in een kwartierlijke academie met vier faculteiten, namelijk artes, theologie, medicijnen en rechtsgeleerdheid. Het aantal hoogleraren werd uitgebreid met J. Schultingh voor geschiedenis en welsprekendheid, Em. de Mandeville voor medicijnen (geneeskunde) en Jac. Uwens voor ontleed- en scheikunde. De Staten van het kwartier kenden de academie het universitair promotierecht (het *ius promovendi*) toe. Op dit feit kom ik hierna nog terug. Daarnaast bevorderde ook de stad zelf de ontwikkeling van de academie: er werd een goede en uitgebreide bibliotheek opgezet, er was een *senatus academicus* met jurisdictie in eenvoudige civiele en strafzaken en studietoelagen werden verleend. Ondanks al deze pogingen slaagde men er niet in de erkenning van de andere kwartieren los te krijgen.⁴

Tot aan de franse bezetting in 1672 kende de academie een redelijke bloei, met name in de eerste tien jaren. Maar ook in het tweede decennium ging het, met name met de juridische faculteit (dit was de grootste faculteit van de academie), niet zo slecht, dat in 1671 niet nog een tweede hoogleraar in de rechtsgeleerdheid benoemd kon worden, namelijk Gerard Noodt, die gebleven is tot het einde van het bestaan van de kwartierlijke academie en daarna naar Franeker is gegaan. Gerard Noodt was de laatste hoogleraar, die te Nijmegen werd benoemd. In 1672 bezetten Franse troepen de stad. De bezetting duurde een jaar en ontwrichtte de financiën van het kwartier zodanig, dat de hoogleraren niet meer konden worden uitbetaald. De studenten trokken weg, hoogleraren namen andere posten aan. Na het vertrek van de Fransen in 1673 probeerde men de academie weer te herstellen, maar deze poging kwam niet van de grond: het kwartier gaf geen geldelijke steun meer en de stad zelf stond na de Franse bezetting aan de rand van het faillissement. Na het overlijden van Petrus de Greve in 1677 bleef Gerard Noodt als enige hoogleraar over. Wanneer deze in 1679 naar Franeker vertrekt, houdt de kwartierlijke academie geruisloos op te bestaan.

Veel gegevens met betrekking tot de kwartierlijke academie zijn niet beschikbaar: alle directe bronnen zoals de oprichtingsakte en het *album studiosorum* zijn verloren gegaan, evenals de bibliotheek. J. van den Boom⁵ heeft in 1983 een reconstructie van het *album studiosorum* gemaakt en is gekomen tot twee (voorlopige) lijsten, waarin de levenslopen van de verschillende studenten, voor zover zij te achterhalen zijn, zijn opgenomen: een A-lijst, waarin die studenten zijn opgenomen die zeker in Nij-

megen aan de kwartierlijke academie gestudeerd hebben, en een B-lijst, waarin die studenten zijn opgenomen die mogelijk aan de academie gestudeerd hebben, maar van wie dit niet nauwkeuriger is vast te stellen.

Opvallend is, dat volgens dezelfde auteur in de gehele bestaansgeschiedenis van de academie aan de juridische faculteit slechts twee promoties plaatsvonden.⁶ Dit zijn de eerste en de laatste promotie die aan de academie gehouden zijn.

De vraag rijst waarom er zo weinig van het promotierecht gebruik is gemaakt. Twijfelde men aan de bevoegdheid van de Nijmeegse kwartierstaten, het *ius promovendi* te verlenen? Oudtijds ontsproot de competentie, de graden van magister en doctor, en daarmee onderwijsbevoegdheid, *licentia docendi*, te verlenen aan de Paus. In diens naam werd door de Kanselier der Universiteit de licentia of het doctoraat uitgereikt.⁷ Later worden mede door de Duitse keizers academische graden verleend, met name ook door middel van de door hen aangestelde gedelegeerden, de hofpaltsgraven.⁸ Was het doctoraat niet een equivalent van adeldom?⁹ In het Duitse staatsrecht van de 16de en 17de eeuw gold de bevoegdheid, *doctores* te creëren als een der *regalia maiora* of *essentialia*, uitingen van souvereiniteit zouden wij zeggen. Nu is bekend, dat in de late Middeleeuwen vele regalia in de handen van de landsheren, de hertogen, graven, enz. zijn gekomen, en ook dat de gewestelijke staten der Noordnederlandse gewesten na het afzwerven van hun landsheer, Philips II, schoorvoetend de souvereiniteit in eigen beheer hebben genomen.¹⁰ Zo voortredenerend is het begrijpelijk, dat de Gelderse Landdag in 1647 aan de Harderwijkse Academie het *ius promovendi* kon toekennen, maar een dergelijke stap van de Nijmeegse kwartierstaten lijkt voorshands een juridische 'slag in de lucht'.¹¹

Belangrijk is ongetwijfeld ook geweest het feit dat de academie van Nijmegen niet erkend werd als academie c.q. universiteit door de andere kwartieren van Gelre. Het kwartier van Nijmegen kende tal van tegenstellingen met de andere kwartieren, in het bijzonder met dat van Zutphen. Wellicht valt het in dat kader te plaatsen, dat het Hof van Gelre te Arnhem geen Nijmeegse *doctores* tot advocaat bij dit Hof toeliet.¹² Dit hoeft niet samen te hangen met de kwaliteit van het onderwijs. De Greve werd nogal geroemd vanwege zijn manier van les geven en tijdens zijn studie had hij al een enorme indruk op zijn professoren gemaakt. Het feit blijft dat de Nijmeegse *alumni*, om zeker te zijn, dat hun graad erkend werd en dat zij op grond daarvan een baan konden krijgen, hun doctoraat liever aan een universiteit behaalden, die wel erkende graden kon verlenen. En daar de studenten aan de academie allen uit Nijmegen en de omgeving van Nijmegen afkomstig waren¹³ was de kans toch redelijk groot, dat zij in Gelre werk zouden proberen te vinden.

2. *Het onderwijs van Petrus de Greve aan de juridische faculteit, en de daaruit voortgekomen disputaties*

Petrus de Greve (1621-1677), was van 1655 tot aan zijn overlijden hoogleraar in het recht aan de Nijmeegse academie.¹⁴ Hij drukte derhalve zijn stempel op het juridisch onderwijs aldaar zolang dat gegeven werd.

In het lesrooster van de kwartierlijke academie uit 1656, dat bewaard wordt in de bibliotheek van de kathedraal van Lincoln (Engeland)¹⁵, valt te lezen, dat hij op maandag en donderdag college gaf over de Instituten van Justinianus en op dinsdag en vrijdag de Digesten behandelde. Daarnaast gaf De Greve *privatissima* (privé-onderwijs aan een kleine groep studenten, die deze vorm van onderwijs kon en wilde betalen over de Instituten van Justinianus, de Digesten en het leenrecht. Barbeyrac bericht in zijn beschrijving van het leven van Gerard Noodt, dat de studieduur in Nijmegen drie jaar bedroeg. In de eerste twee jaar werden colleges gegeven over de Instituten en Pandecten en in het derde jaar werden disputaties gehouden.

Collegedictaten, gemaakt door De Greves studenten, noch zijn eigen aantekeningen zijn ons overgeleverd. Wel kennen wij een aantal boeken, die onder zijn naam verschenen zijn.¹⁶ Van deze werken, die tegelijkertijd bundels met oefendisputaties zijn, heb ik de volgende bestudeerd:

- *ad pandectas disputationes quindecim*;
- *dissertationes ad Institutionum Imperialium loca difficiliora*;
- *disputationes ad Institutiones Imperiales*;
- *exercitationes ad pandectarum loca difficiliora*;
- *exercitia pandectarum*.

Ze maken de indruk een neerslag van de studiestof te zijn, een handleiding bij de collegestof met een behandeling van zo veel mogelijk onderwerpen in een zo klein mogelijk aantal pagina's. Dit is met name het geval bij de *exercitia pandectarum* en bij de *exercitationes ad pandectarum loca difficiliora*. De bundels onderling vertonen wel een aantal verschillen, maar zijn toch duidelijk van één hand afkomstig, namelijk van die van Petrus de Greve. Ik heb ze in dit artikel niet afzonderlijk geanalyseerd.

De stijl waarin De Greve les gaf was op de praktijk gericht, iets bijzonders in die tijd, waarin een theoretische benadering van het Romeinse recht met steeds meer verwijzingen naar klassieke Romeinse literatuur, zoals Tacitus, Seneca, Cicero, etc. en een breedspakiger wordende stijl van formuleren met steeds ingewikkelder wordende zinsconstructies als een steeds gebruikelijker methode werden gezien om het recht te leren c.q. te doceren; bij De Greve worden de stellingen kort en bondig geformuleerd; argumenten voor een bepaalde stellingname worden gegeven; er komen nauwelijks verwijzingen in zijn werk voor naar klassieke niet-juridische literatuur; daarentegen zijn er wel veel verwijzingen naar het geldende inheemse recht, met name naar het recht van de kwartieren

van Gelre en naar het Friese recht, soms alleen door een verwijzing met *hodie* of *moribus nostrum*, maar veel vaker door precies de artikelen te noemen; actuele (namelijk voor de studenten belangrijke) zaken worden opgenomen in het onderwijs, bijvoorbeeld de vraag of er een maatschap bestaat tussen vader en zoon met betrekking tot de financiering van de studie van zoonlief; of de vraag voor welke rechter de studenten moesten verschijnen bij misdragingen: moeten zij voor de stedelijke rechter verschijnen of hebben zij een *privilegium fori*, op grond waarvan zij voor de senaat (de *senatus academicus*) dienen te verschijnen.¹⁷

Indien wij De Greve op grond van zijn geschriften moeten indelen bij één der in de literatuur steeds ten tonele gevoerde richtingen van de rechtswetenschap in de Republiek (vooreerst de humanistisch-antiquarische, daarnaast de zo typisch Hollandse, die humanistisch-wetenschappelijk onderzoek verbond met een open oog voor de praktijk, zowel met betrekking tot Romeins als van inheems recht, en tenslotte die van de *usus modernus pandectarum*¹⁸), dan moeten we hem bij de laatste school onderbrengen.¹⁹ Niet richtte hij zich, zoals zijn leerling en collega Gerard Noodt, voornamelijk op het historisch Romeinse recht, noch verenigde hij de charmes van humanistisch onderzoek met belangstelling voor de praktijk, zoals vertegenwoordigers van de Hollandse juristenschool gedaan zouden hebben.²⁰ De Greve ging onhistorisch te werk en verrichtte nauwelijks tekstkritiek. In keuze en behandeling van zijn onderwerpen was hij op de praktijk gericht, de teksten van het *corpus iuris* gebruikt hij als wetboek²¹, waaraan voor de praktijk bruikbare regels moesten worden ontleend. Hij komt niet, zoals De Groot in diens Inleidinge tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid, tot een synthese tussen inheems en Romeins recht, doch geeft, zeer regelmatig, na de Romeinsrechtelijke opvatting, de, volgens het inheemse recht, geldende weer. Zo bevinden zijn werken zich verder van de *Censura*, die systematisch aangeeft, welke gemeenrechtelijke regels door het lokale of particulare recht zijn afgeschaft, dan van het Romeinsrechtelijk leerboek, waarin de behandeling van iedere Digestentitel wordt gevolgd door uitweidingen over het moderne recht.²²

Hoe verhoudt zich het juridisch werk van de leerlingen van De Greve tot dat van hun meester? Aan de hand van enkele bewaard gebleven disputaties kan deze vraag beantwoord worden. Disputeren of dissenteren behoorde van oudsher tot het universitaire onderwijs. Het is hier niet de plaats, op de oorsprong en de ontwikkeling van de disputaties of dissertaties in te gaan.²³ In de 17de eeuw moest de student in zijn disputatie tonen dat hij zijn opvattingen verdedigen kon, waarbij het zich beroepen op teksten en schrijvers tevens de kennis van de kandidaat aangaf. Van de Nijmeegse academie zijn van de juridische faculteit alleen oefendisputaties bewaard gebleven, geen die *pro gradu* gehouden zijn, dit is: ter behaling van een graad. De meeste komen voor in bundels, die op naam

van Petrus de Greve staan. Van deze disputaties is het zeker dat ze door Petrus de Greve zelf geschreven zijn. Daarnaast echter bezitten we elf afzonderlijk uitgegeven disputaties uit de periode 1663-1676, alle onder leiding van Petrus de Greve verdedigd. Ze vormen het eigenlijke onderwerp van mijn studie. In het bestek van dit opstel wil ik trachten vier vragen te beantwoorden met betrekking tot deze disputaties.

A. Volgens Mommsen²⁴ zijn in de ontwikkeling van de disputaties verschillende stadia te onderscheiden. Eerst bestonden de disputaties alleen uit losse beweringen (*theses nudaes*). Het tweede stadium is dat er bij deze losse beweringen bewijsplaatsen werden gezocht in de juridische literatuur en in het *corpus iuris civilis* (*theses vestitae*). In het begin van dit stadium waren de verwijzingen niet verder uitgewerkt, terwijl in een latere fase commentaar geleverd werd op de verschillende bewijsplaatsen en stelling genomen in een controverse. Het derde stadium is dat waarbij de disputatie is onderverdeeld in hoofdstukken en het notenapparaat uit het tweede stadium een geïntegreerd geheel is met de tekst. De afzonderlijke theses zijn dan verdwenen. Tot welk stadium behoren de Nijmeegse disputaties?

B. In de literatuur bestaat grote onzekerheid met betrekking tot het auteurschap der disputaties. Schreef de hoogleraar ze, was de student de auteur of schreven student en professor de disputatie samen?²⁵ Moet te dezer zake aan de tekst op het titelblad belang worden gehecht?

C. Vertonen de disputaties enige originaliteit qua inhoud of methodiek?

D. Verschillen deze disputaties daarin, of anderszins, van die van andere universiteiten, bijvoorbeeld die van Utrecht?

3. Vier aspecten der disputaties

A. Op de vraag in welk stadium van de ontwikkeling van het genre de Nijmeegse disputaties geplaatst kunnen worden, kan het antwoord kort zijn.

De Nijmeegse disputaties vallen alle in fase 2 van het tweede stadium van de ontwikkeling. Hier is het notenapparaat voorzien van commentaar, waarbij verschillende standpunten tegenover elkaar afgewogen worden en een eigen mening naar voren gebracht wordt, waarbij men zich kan afvragen of de eigen mening die van de professor of die van de student is. Hierop kom ik onder B nog terug bij de vraag naar het auteurschap.

B. Wat valt er over het auteurschap der 'losse' disputaties op te maken?

Vooraf zij opgemerkt, dat ze niet als zodanig van de gebundelde disputaties verschillend zijn. De losse disputaties vertonen wel meer individuele trekken dan de gebundelde disputaties: de lengte en lettergrootte zijn verschillend, terwijl de gebundelde disputaties op dit punt per bundel meer eenheid vertonen; de onderwerpen zijn uiteenlopend en niet samenhangend, terwijl de bundels de volgorde van de Digesten of Instituten aanhouden.²⁶ Daarnaast is het aantal verwijzingen verschillend qua aantal en soort: in sommige disputaties wordt vaak naar de juridische literatuur verwezen, in andere heel weinig. Zo ook met betrekking tot de verwijzingen naar het inheemse recht, het canonieke recht, de Novellen, de Authenticae, de Basilica, het leenrecht en de Bijbel.

Kunnen wij uit deze individuele trekjes der disputaties iets over het auteurschap afleiden? Gemakshalve onderscheid ik drie vragen.

1. Heeft de professor de disputatie geschreven?

Bij de gebundelde disputaties lijkt dit inderdaad het geval te zijn. Tussen de disputaties valt nauwelijks verschil in stijl en methode te ontdekken, noch naar de aard van de verwijzingen. Ze zijn vrijwel zeker van één hand afkomstig. De gebundelde uitgaven geven de indruk speciaal voor het onderwijs geschreven te zijn: met name de *exercitationes ad pandectas loca difficiliora* en de *exercitia pandectarum*: ze geven een summierere behandeling van zo veel mogelijk digestentitels. Geen verwijzingen naar juridische (noch naar andere) literatuur, maar wel naar het *corpus iuris civilis* en naar inheems recht. De eigen mening die hierin wordt weergegeven is die van Petrus de Greve.

2. Heeft de student de disputatie geschreven?

Bij de disputaties waarbij de student als auctor wordt aangemerkt²⁷ lijkt dit heel aanvaardbaar: de verwijzingen naar inheems recht ontbreken nagenoeg, hoogstens komt een verwijzing voor naar *hodie*, of *iure nostro*, en de verwijzingen naar de (juridische) literatuur zijn ook niet overvloedig. Dit laatste met uitzondering van de disputatie van Gerard Noodt over *possessio*, waarin veel verwijzingen voorkomen naar klassieke niet-juridische literatuur. Bij hem wordt 8 maal naar klassieke literatuur verwezen, terwijl daar in de andere auctor-disputaties 0-4 maal naar verwezen wordt. Eerder was reeds vastgesteld, dat bij het aanduiden van een student als auctor daar voor deze periode de moderne betekenis van schrijver aan gegeven mag worden²⁸ en mijn bevindingen bevestigen dit standpunt.

Bij vier van de vijf disputaties worden aan de tekst van de disputatie slotstellingen of een andere afsluiting toegevoegd: parerga, slotstellingen van de student, of een gedicht van een medestudent, ondertekend met de

initialen van deze persoon. De meeste *auctores* proberen iets eigens aan hun disputatie te geven; zo verwijst Gerard Noodt veel naar klassieke literatuur (10 maal), heeft hij in vergelijking met de andere studenten een moeilijkere stijl van schrijven en haalt hij Petrus de Greve steeds lovend aan. Johannes Bors heeft zijn disputatie over vruchtgebruik onderverdeeld in hoofdstukken met subtitels, namelijk de titels van de Digesten uit boek 7, maar houdt daarnaast nog wel vast aan de verdeling in theses. Arnoldus Wentholt geeft duidelijk blijk van zijn verering voor Cuiacius door hem aan te halen met de eretitel *Vir*. Zijn disputatie is bovendien de enige waarin verwijzingen voorkomen naar de Bijbel. En tot slot: bij Albertus de Greve Pzn komen in de disputatie zelf geen verwijzingen voor naar literatuur. Deze zijn opgenomen in de *parerga*. De disputatie behandelt alleen het Romeinse recht terwijl de drie *parerga* gaan over resp. civiel (Romeins) recht, canoniek recht en leenrecht. De eigen mening, die in deze disputaties wordt weergegeven zal waarschijnlijk de mening van de student zelf zijn, waarbij uiteraard de invloed, die De Greve op zijn studenten had, niet uit te vlakken is.

3. Heeft de professor het geraamte van de disputatie gemaakt en bijvoorbeeld een literaturopgaaft verstrekt en heeft de student het één en ander uitgewerkt, bijvoorbeeld door de juiste plaatsen in de opgegeven literatuur erbij te zoeken en zelf stellingen te formuleren?

Deze indruk geven de respondens-disputaties.²⁹ De literatuur zal de student waarschijnlijk niet zelf gezocht hebben, daar er in de respondens-disputaties erg veel verwijzingen naar de juridische literatuur staan, terwijl bij de auctor-disputaties, waar de student de disputatie wel op eigen houtje schreef erg weinig literatuur te vinden is. Verwijzingen naar de klassieke literatuur komen bij de respondens-disputaties nauwelijks voor evenmin als in de auctor-disputaties, met uitzondering van de disputatie van G. Noodt over *possessio*. Verwijzingen die vaak voorkomen zijn die naar het inheemse recht, met name het recht van de verschillende kwartieren van Gelre, het Friese recht en het stadsrecht van Arnhem en van Deventer. Maar ook verwijzingen naar het buitenlandse inheemse recht treffen we aan, bijvoorbeeld naar het recht van Gallia, de rechtspraak van de *Senatus Parisiensis* en de *Camera Spirensis*. Ander recht waarnaar door de respondenten verwezen wordt, is dat van de Basilica, het leenrecht en het canonieke recht.

De invloed van Petrus de Greve is bij de respondens-disputaties duidelijk merkbaar, ten eerste vanwege het feit, dat de gebruikte taal tamelijk eenvoudig is, ten tweede komen er verwijzingen naar het inheemse recht in voor, zagezegd het handelsmerk van Petrus de Greve, en ten derde zijn grote delen van de disputaties overgenomen, met enige variatie, uit de *exercitia pandectarum*.³⁰ De disputatie van Gerard Noodt, die voordat

hij rechten ging studeren eerst letteren gestudeerd had, over *transactio* vertoont een taalgebruik dat qua zinsopbouw erg aan schrijvers, die het klassieke Latijn hanteren, doet denken. De constructies en woorden zijn ingewikkelder dan bij de overige respondens-disputaties het geval is. Daar is het Latijn bijna letterlijk vertaald Nederlands of praktisch letterlijk uit literatuur of Digesten overgenomen en de gebruikte zinsconstructies zijn grotendeels gelijk aan de Nederlandse. Deze disputatie van Gerard Noodt wijkt nog op een ander punt af van de andere respondens-disputaties: er wordt namelijk niet naar het inheemse recht verwezen, wel naar een eerder gehouden disputatie. Elbertus Tegnagel doet dit ook in zijn disputatie. Hij verwijst naar een disputatie die hij zelf eerder onder Petrus de Greve verdedigd heeft. Deze disputatie gaat over borgtocht en is opgenomen in de disputationebundel *disputationes ad Institutiones Imperiales*.

Een interessante vraag is of het aantal verwijzingen en het soort verwijzingen samenhangt met het feit of de student als auctor of als respondens aangemerkt wordt. Ik ben tot de conclusie gekomen, dat aantal en soort der verwijzingen inderdaad afhankelijk zijn van de positie van de student.³¹ Bij de auctor-disputaties wordt niet naar het inheemse recht verwezen. Hoogstens komt daar een verwijzing voor naar *hodie* of *iure nostro*, terwijl daarentegen bij de respondens-disputaties gemiddeld 6-7 maal naar het inheemse recht verwezen wordt met nauwkeurige plaatsbepaling en daarnaast nog naar *hodie* en dergelijke. Een uitzondering bij de respondens-disputaties is de disputatie van G. Noodt, die geen enkele keer naar het inheemse recht verwijst, maar wel een paar maal *hodie* en *moribus nostris* noemt. Ook verwijzingen naar juridische literatuur komen bij de auctor-disputaties significant minder voor, gemiddeld bijna 20 met als uitschieters G. Noodt met 69 literatuurverwijzingen en A. Wentholt met 17 literatuurverwijzingen, tegen gemiddeld 80 bij de respondens-disputaties. Ook bij de respondenten is G. Noodt een uitschieter met 126 verwijzingen. De minste literatuurverwijzingen komen daar voor bij E. Tegnagel. Bij de verwijzingen naar het *corpus iuris civilis* is een dergelijk onderscheid niet te maken.

Uit het bovenstaande blijkt dat bij de respondens-disputaties zonder uitzondering veel verwijzingen voorkomen naar literatuur wat er op wijst dat de studenten op zijn minst de beschikking hadden over een literatuurlijst.

De afzonderlijke stellingen worden per disputatie anders aangeduid. De respondens-disputaties hebben de neiging de stellingen als *aphorismus* aan te duiden (5 maal) en één maal als *assertio*. De auctor-disputaties neigen naar de aanduiding these (3 maal). De aanduidingen *assertio* en *aphorismus* komen beide éénmaal voor (resp. in 1674 en 1676). Utrechtse disputaties uit de periode 1656-1658 vertonen een ander beeld: van de elf disputaties uit deze vergelijkingsgroep duiden er tien de afzonderlijke

stellingen als *these* aan. Hierbij zijn drie auctor-disputaties en één disputatie waarbij niet aangegeven is of de student alleen respondens of tevens auctor is. De Leidse vergelijkingsdisputaties uit de periode 1657-1669 laten het volgende beeld zien. De auctor-disputaties hebben een verdeling in theses, de respondens-disputaties in hoofdstukken, hoewel die bij G. ab Hoey en H. Houmes nog wel theses genoemd worden, maar al wel een paragraafaanduiding hebben met titels.³² Een verdere vergelijking tussen Nijmeegse, Utrechtse en Leidse disputaties zal ik onder D maken.

C. Vertonen de disputaties enige originaliteit?

Het lijkt er sterk op dat de *exercitia pandectarum* van Petrus de Greve als basis hebben gediend voor de respondens-disputaties. De theses van de respondens-disputaties zijn letterlijk of enigszins geparafraseerd overgenomen uit de *exercitia pandectarum*. Zelfs wordt verwezen naar dezelfde teksten uit het *corpus iuris civilis*. De volgorde van behandeling van de stof in de respondens-disputaties is dezelfde als de volgorde in de *exercitia* met één uitzondering bij *societas*.³³

De respondens-disputaties zijn echter veel uitgebreider dan de *exercitia*, niet alleen qua hoeveelheid tekst, maar ook qua verwijzingen naar de literatuur. In de respondens-disputaties worden meer facetten van een bepaald onderwerp behandeld. De verwijzingen naar het *corpus iuris civilis* en het overige recht (dus het canonieke recht, het inheemse recht, het leenrecht, etc.) zijn veel uitgebreider en er is veel literatuur bijgezocht. De verwijzingen naar de literatuur zijn door mij nog niet allemaal nage trokken, maar de indruk bestaat nu al, dat er hele stukken uit boeken zijn overgeschreven. Erg populair was bijvoorbeeld het boek van Lambert Goris: *de leges reformatae Velavi*.³⁴ Zelfs een verwijzing die in dat boek verkeerd is opgenomen, wordt zo overgenomen in de disputatie. Bijvoorbeeld de verwijzing in de disputatie van Elbertus Tegnagel naar de *singularium responsorum* van Zasius in these 10. Deze onjuiste aanhaling komt exact zo voor in de *controversiae* van Fachinaeus (2 c. 65). En bij Joannes a Lidth de Jeude is een stuk uit Lambert Goris *de leges reformatae Velavi* letterlijk overgenomen (tit. 8 gl.1 §3). In deze disputatie wordt bovendien een citaat opgenomen uit de *oratio pro Murena* van Cicero in these 1. Ook dit citaat is letterlijk zo terug te vinden bij Lambert Goris.

D. Verschillen deze disputaties in enig opzicht van die van andere universiteiten?

In het algemeen kan men stellen, dat de professor het thema voor een disputatie aangaf, maar het kan zijn, dat de studenten de mogelijkheid hadden hun voorkeur met betrekking tot een bepaald onderwerp te kennen

te geven. Dit zou bijvoorbeeld gebeurd kunnen zijn doordat de professor aan het begin van het (studie)jaar een lijst met een aantal titels openbaar maakte, waaruit de keuze van een thema gemaakt kon worden.

In Nijmegen kwamen als themata voornamelijk afgebakende onderwerpen aan de orde, zoals *ususfructus*, *transactio*, *mutuum*, *reivindicatio*, (het verkrijgen, behouden en verliezen van) bezit en dergelijke. Wanneer men de disputaties uit Utrecht bekijkt van de periode 1656-1658 dan krijgt men een enigszins ander beeld. De vergelijkingsperiode heb ik noodgedwongen zo gekozen, waarbij het een gelukkig toeval is, dat ik voor deze periode de beschikking heb over veel (9) oefendisputaties en weinig (2) *disputationes inaugurales*.³⁵ Al is het zo, dat qua niveau en methode het geen of weinig verschil maakt of men nu een oefendisputatie bekijkt of een *disputatio inauguralis*³⁶, bij deze laatste is de beïnvloeding door de leermeester minder gemakkelijk vast te stellen. De Nederlandse *disputationes inaugurales* worden immers steeds onder leiding van een rector magnificus verdedigd en aangezien dat geen jurist behoeft te zijn, zoals het geval is met A. Essenius in Utrecht, blijkt uit het titelblad niet wie de leermeester van de student was. Daarnaast was het, althans op papier, de student die een *disputatio inauguralis* schreef. Voor een vergelijking met het Nijmeegse materiaal lenen zich derhalve de Utrechtse oefendisputaties het best. De elf mij ter beschikking staande Utrechtse disputaties zijn afkomstig uit een bundel: de disputaties volgen zodanig op elkaar dat het einde van de ene disputatie op de pagina naast die met het begin van de volgende disputatie staat.

De Utrechtse *disputationes inaugurales* uit deze periode hebben als thema een bepaald leerstuk, zoals het verkrijgen van *dominium* en *locatio-conductio*. De oefendisputaties geven in de titel al vaak aan dat het om een oefendisputatie gaat, en wel door het gebruik van de term *continens repetitionem* of *disputatio* gevolgd door een telwoord (*prima*, *secunda* etc.). Opvallend is, dat bij de Utrechtse disputaties de aandacht was gericht op de Codex, terwijl in Nijmegen de nadruk meer lag op de Digesten, hoewel daar toch vaak ook verwezen werd naar de Codex en de Instituten. Maar bij de Utrechtse disputaties³⁷ wordt in de titel al aangegeven dat het een disputatie met betrekking tot een lex of titel uit de Codex is.³⁸ Ook komt nogal eens voor dat de titel begint met *continens illustiores quaestiones*. Dit zijn allemaal thema's die zo niet in Nijmegen behandeld worden. Maar net zoals in Leiden blijkt het in Utrecht zo te zijn dat in de oefendisputaties (tenzij ze betrekking hebben op één bepaalde lex) verschillende onderwerpen behandeld worden: *quaestiones illustiores* of meer dan één titel uit de Codex.

De keuze voor de Leidse vergelijkingsgroep is op dezelfde tot stand gekomen als die van de Utrechtse groep. Bij de Leidse heeft echter een verdere selectie plaatsgevonden, namelijk gericht op de professor onder

wie de disputaties verdedigd zijn. Dat daarbij de keuze op Adriaan Beeckerts à Thienen is gevallen is een gevolg van het feit, dat van de disputaties die A. Canoy-Olthoff verzameld heeft, de meeste onder zijn leiding verdedigd zijn.

De Leidse disputaties zijn alle oefendisputaties. Hierbij komen zowel afgebakende onderwerpen, zoals *emphyteusis* en *momentaria possessione et lite vindicarum*, als een cumulatie van meer onderwerpen per disputatie, als ook een bepaald onderwerp uit de Digesten, dat naast de Instituten geplaatst wordt (zie bijlage 3), aan de orde.

Het verschil tussen auctor- en respondens-disputaties uit zich noch in Nijmegen, noch in Utrecht in de lengte van de disputatie. In Leiden is dit wel het geval. De respondens-disputaties zijn daar beduidend langer. Het grote verschil tussen de auctor- en respondens-disputaties, zowel in Nijmegen, Utrecht en Leiden, zit in het aantal en de soort verwijzingen: in de respondens-disputaties komen in het algemeen meer verwijzingen voor naar het *corpus iuris civilis* en met name naar de literatuur dan bij de auctor-disputaties.

Wat het inheemse recht betreft is er een opvallend verschil tussen Nijmegen enerzijds en Utrecht en Leiden anderzijds. In de laatste twee steden wordt in de disputaties nauwelijks naar inheems recht verwezen, terwijl dit met name in de respondens-disputaties van Nijmegen wel het geval is.

4. Conclusies

In dit opstel zijn vier vragen aan de orde gekomen omtrent de juridische disputaties die aan de kwartierlijke academie van Nijmegen onder Petrus de Greve verdedigd zijn.

En passant kwam tevens de vraag ter sprake waarom aan de juridische faculteit, voor zover bekend, slechts twee maal van het *ius promovendi* gebruik is gemaakt. Het antwoord op deze vraag is tweeledig. Enerzijds is het *ius promovendi* niet door de juiste autoriteit toegekend, anderzijds erkenden Zutphen en Veluwe de Nijmeegse academie niet als universiteit.

De eerste van de vier vragen met betrekking tot de disputaties is de vraag in welk stadium van ontwikkeling de Nijmeegse disputaties te plaatsen zijn. Geconcludeerd is, dat ze in het tweede stadium thuis horen, het stadium van de *theses vestitae* met een min of meer uitgewerkt notenapparaat. In vergelijking met Leidse en Utrechtse disputaties lag Nijmegen in ontwikkeling ongeveer gelijk met Utrecht, in aanmerking genomen dat de Utrechtse disputaties een decennium eerder verdedigd zijn. De Leidse disputaties lagen voor op de Nijmeegse. Zij zaten al bijna in het derde stadium, het stadium van de in de tekst geïntegreerde verwijzingen en een verdeling in hoofdstukken en niet langer in theses.

Daarna is getracht antwoord te geven op de vraag wie als auteur van de disputaties te beschouwen is. Hier bleek, dat bij de gebundelde Nijmeegse disputaties Petrus de Greve de auteur is, bij de auctor-disputaties de student en dat bij de respondens-disputaties de student een disputatie uit de bundel *exercitia pandectarum* van Petrus de Greve heeft uitgebreid en uitgewerkt door er stellingen bij te maken en er verwijzingen bij te zoeken. Bij de respondens-disputaties zijn derhalve professor en student samen als auteur aan te merken.

Over het derde punt, de originaliteit van de disputaties, kan het volgende gezegd worden. Noch in de auctor- noch in de respondens-disputaties zijn enige originele gedachten te vinden. De respondens-disputaties zijn grotendeels uit de *exercitia pandectarum* overgenomen en de rest is, vaak letterlijk of bijna letterlijk, uit literatuur of Digesten overgeschreven. Bij de auctor-disputaties zijn enige rechtsgeleerde boeken als uitgangspunt genomen en delen daaruit geparafraseerd overgenomen; zo is ook met Digestenteksten geopereerd.

Tenslotte is de vraag aan de orde gekomen of deze disputaties in enig ander opzicht dan hun formele ontwikkelingsstadium afwijken van die van andere universiteiten. De vergelijkingsdisputaties komen uit Leiden (1657-1669) en Utrecht (1657-1658). Er zijn inderdaad verschillen aan te geven, maar niet zodanig dat gesproken kan worden van een volledig ander systeem van disputeren. De verschillen kwamen tot uiting in de thematiek en de verwijzingen naar inheems recht. Wat betreft de thematiek: in Nijmegen kwamen vooral afgebakende onderwerpen in aanmerking als thema, terwijl in Utrecht en Leiden ook afzonderlijke titels en wetten uit het hele *corpus iuris civilis* als thema gebruikt werden. Wat betreft de verwijzingen naar inheems recht: op dit punt was Petrus de Greve zijn tijd ver vooruit. In Utrecht komen al veel minder verwijzingen naar inheems recht voor en in Leiden praktisch geen. In het kortstondig bestaan van de Nijmeegse juridische faculteit tijdens de tweede helft van de zeventiende eeuw heeft de aan het inheemse recht gewijde aandacht haar aldus toch een eigen karakter gegeven. Haar studenten zouden later in de praktijk mogelijk beter beslagen ten ijs komen dan hun Leidse en Utrechtse collegae.

NOTEN

- * Hierbij wilde ik prof. H. Bots en prof. P.L. Nève hartelijk danken voor hun kritische kanttekeningen en opbouwende kritiek.
- 1. Het vierde Gelderse kwartier, dat van Roermond, was door de opstand losgescheurd van de drie noordelijke en bleef onder de Brusselse regering.
- 2. De eerste promotie dateert van 14 april 1648: zie O. Schutte, het Album Promotorum van de Academie te Harderwijk. Arnhem 1980 (=Werken Gelre, 36).
- 3. Zie F.L.R. Sassen, 'De kwartierlijke Academie te Nijmegen bij de 300ste verjaardag van haar stichting 1655-1955', in: *Numaga* 2(1955), pp. 57-67.

4. Zie voor de hogeschool te Harderwijk en Nijmegen in het algemeen H. Bots, 'Cultuurge-schiedenis. Het intellectuele leven in Gelderland gedurende de 16de, 17de en 18de eeuw', in: *Geschiedenis van Gelderland 1492-1795*. Boek II (Zutphen 1975), pp. 385-428. Ook: W. Frijhoff, 'Hoe Gelders was de Gelderse Academie?', in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre* 72(1981), pp. 119-137.
5. J. van den Boom/A. Driessen: *Voorlopige lijst van studenten van de Kwartierlijke Academie te Nijmegen 1655-1679* (Publicaties van het Gerard Noodt Instituut, 5, Nijmegen 1983). Zie ook de belangrijke aanvullingen op dit werk (en op het in noot 2 vermelde) van de hand van T. Veen: 'Harderwijkse promoti en Nijmeegse studenten. Opmerkingen en kritische kanttekeningen over...', in: *Sine Invidia Communico*. Opstellen aangeboden aan prof.dr. A.J. de Groot (2e druk Nijmegen 1987) (Publicaties van het Gerard Noodt Instituut, 8) pp. 229-253.
6. Te weten de promotie van Petrus Jordaan op 27-1-1656 (titel van zijn geschrift: *dissertatio juridica inauguralis de emptione et venditione*) en de promotie van Abraham van Senden op 12-2-1678 (titel van zijn geschrift: *dissertatio juridica inauguralis de nuptiis*). Helaas zijn alleen de namen van de promovendi en de titels van hun dissertaties bekend.
7. Zie H. Coing, 'Die juristische Fakultät und ihr Lehrprogramm', in: *dez. Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*. I. Band. *Mittelalter (1100-1500)* (München 1973), pp. 39-128, bijz. pp. 58-60. Vgl. O. Weyers, 'L'appellation des professeurs au XIII-ième siècle', in: *Sine Invidia Communico*, pp. 283-299.
8. Zie G. Dolezalek, trefwoord: 'Hofpfalzgraf', in: *Handwörterbuch der deutschen Rechtsgeschichte*. Bd. II. Berlin 1978. Zie ook het formulier, stammend uit de regeringsperiode van Keizer Karel IV, 1355-1378, voor de aanstellingsacte van een hofpaltsgraaf, in: K. Zeumer, *Quellensammlung zur Geschichte der deutschen Reichsverfassung in Mittelalter und Neuzeit* I (2. Aufl. Tübingen 1913). Nr. 149: doctores in iure civili constituere in omnibus civitatibus imperii nostri etc.
9. Vgl. bv. I. Baumgärtner, 'De privilegiis doctorum. Über Gelehrtenstand und Doktorwürde im späten Mittelalter', in: *Historisches Jahrbuch* 106(1986), pp. 298-332.
10. Vgl. W. Wegener, trefwoord: 'Regalien', in: *HRG* (zie noot 8), Bd. IV, en J.Ph. de Monté ver Loren, *Hoofdlijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling*, bewerkt door J.E. Spruijt (6de druk. Deventer 1982), p. 216.
11. Aan deze problematiek gaat voorbij: J.J. Brinkhof, 'Enkele opmerkingen over de geldigheid van de aan de kwartierlijke academie behaalde doctorsgraad in de rechten', in: *Numaga* 19(1972), pp. 14-17.
12. Zo althans J.J. Brinkhoff, 'Enkele opmerkingen...' (noot 11).
13. Herkomst der studenten

losse disputationes		exercitia pandectarum	
Arnhem	1	Deventer	2
Zelhem	1	Doetinchem	2
Tiel	1	Batavo Gelrus	2
Nijmegen	4	Nijmegen	6
Grollanus (Gronlo)	1	Doesburg	1
Zutphen	1	Kleef	2
Grave	1	Arnhem	2
		's-Hertogenbosch	1
14. Zie over hem: J.J. Brinkhof, 'Petrus de Greve (1621-1677), hoogleraar in het recht aan de kwartierlijke academie van Nijmegen', in: *Numaga* 23(1976), pp. 41-52.
De Greve begon zijn studie te Harderwijk; werd op 20-6-1641 te Franeker ingeschreven aan de juridische faculteit. Daar promoveerde hij in 1644. Hij werkte korte tijd als advocaat in Leeuwarden. In 1648 werd hij benoemd tot tweede hoogleraar in de rechtsgeleerdheid te Harderwijk. Vertrok in 1655 naar de pas opgerichte academie in Nijmegen, alwaar hij tot zijn dood professor bleef.
15. Zie: J.J. Brinkhof, 'Petrus de Greve'; G.A. Lindeboom, 'Het eerste lesrooster (1656) van de kwartierlijke universiteit te Nijmegen', in: *Numaga* 16(1969), p. 395; B.H.D. Hermesdorf, 'Petrus de Greve, naar aanleiding van het eerste lesrooster (1656) van de kwartierlijke academie te Nijmegen', in: *Numaga* 17(1970), pp. 4-8.

16. Zie J.J. Brinkhof, 'Petrus de Greve', p. 42.
 - dissertationes anniversariae de dominio maris (Nijmegen 1659; van deze bundel bestaan vermoedelijk verschillende uitgaven met van elkaar afwijkende titels. Een exemplaar hiervan heb ik nog niet in handen kunnen krijgen en om deze reden is deze bundel bij het onderzoek buiten beschouwing gebleven);
 - ad pandectas disputationes quindecim (Nijmegen 1665);
 - dissertationes ad Institutionum Imperialium loca difficiliora (Nijmegen 1668, derde druk);
 - de mutatione et revocatione testamentorum, tum quoad modum, tum effectum;
 - disputationes ad Institutiones Imperiales (Harderwijk 1655, Nijmegen 1668);
 - exercitationes ad pandectarum loca difficiliora (Harderwijk 1653, Nijmegen 1660; ook van dit boek wordt vermoed dat er meerdere uitgaven bestaan met van elkaar afwijkende titels. In Nijmegen is de uitgave onder deze titel. Hierover de analyse van B.H.D. Hermesdorf, 'Een vluchtige blik in de kwartierlijke academie te Nijmegen', in: *Numaga* 17(1970), pp. 108-114);
 - exercitia pandectarum (Nijmegen 1658).
17. Zie: B.H.D. Hermesdorf, 'Casuscolleges in de kwartierlijke academie van Nijmegen', in: *Uit het recht*, bundel rechtsgeleerde opstellen aangeboden aan P.J. Verdam, Kluwer (Deventer 1971), pp. 161-173. Zie ook de reactie hierop van G.C.J.J. van den Bergh, 'Een Nijmeegs dispuut over de privilegia scholarium', in: *Numaga* 19(1972), pp. 18-22.
18. Vgl. P. Gerbenzon/N.E. Algra, *Voortgang des rechts. De ontwikkeling van het Nederlandse recht tegen de achtergrond van de Westeuropese cultuur* (6de druk, Alphen aan den Rijn 1987), pp. 139-141 en G.C.J.J. van den Bergh, *Geleerd recht. Een geschiedenis van de Europese rechtswetenschap in vogelvlucht* (2de druk, Deventer 1985), pp. 62-66.
19. Brinkhoff, als noot 13, pp. 48-50. Zie voor de kenmerken van de literatuur van de Usus Modernus Pandectarum: H.E. Troje, 'Die Literatur des gemeinen Rechts unter dem Einfluss des Humanismus', in: Coing: *Handbuch...* II. Band, Deel 1 (München 1977), pp. 615-795 mn. p. 634.
20. Gerbenzon/Algra, pp. 139-140.
21. In de bundels met oefendisputaties wordt in het algemeen de volgorde van de Digesten of van de Instituten aangehouden, zie ook verderop bij noot 26.
22. Vgl. P.L. Nève, 'Le droit comparé dans l'histoire du droit néerlandais', in: *Netherlands Reports to the Twelfth International Congress of Comparative Laws*. Sydney-Melbourne 1986 (Den Haag 1987), pp. 47-74.
23. Zie bv. O. Weyers, 'De terminologie van de universiteit in de dertiende eeuw', in: *Batavia Academica* 2(1984), pp. 1-9; H. Coing (als noot 7), p. 75; G. Fransen, 'Les questions disputées dans les facultés de droit', in: *Les questions disputées et les questions quodlibétiques, dans les facultés de Théologie, de droit et de médecine* (Turnhout 1985) (=Typologie des sources du moyen âge occidental, fasc. 44-45), pp. 223-277; R. Feenstra, 'Een terugblik op de juridische dissertatie als element in de juridische opleiding', in: *Ars Aequi* 34(1985), afl. 12, pp. XVIII-XX.
24. K. Mommsen, *Katalog der Basler juristischen Disputationen 1558-1818, aus dem Nachlass herausgegeben von Werner Kundert*, Frankfurt a. Main 1978 (Ius Commune, Sonderheft 9), mn. pp. 50-52.
25. E. Horn, 'Die Disputationen und Promotionen an den Deutschen Universitäten vornehmlich seit dem 16. Jahrhundert', in: *Elftes Beiheft zum Zentralblatt für Bibliothekswesen* (Leipzig 1893), mn. pp. 51-72; G. Kaufmann, 'Zur Geschichte der akademischen Grade und Disputationen', in: *Zentralblatt für Bibliothekswesen* 11(1894), pp. 201-225 mn. p. 224.
26. De disputationes ad pandectas loca difficiliora beginnen bij D1.1 en lopen door tot D50.11; de exercitia pandectarum beginnen bij D20.1, gaan naar D48.1, gevolgd door een reeks van D2.14 naar D19.5.
27. De autor-disputaties zijn:
 1. Gerard Noodt: de adquirenda, retinenda et amittenda possessione, 1669
 2. Johannes Bors: de usufructu, 1670
 3. Arnoldus Wentholt: de usuris, mora et fructubus, 1671
 4. Isaac van den Bergh: de testamento solenni, 1674
 5. Albertus de Greve, Pzn: de usufructu, 1674

- Zie bijlage 1 voor een nadere karakterisering van deze disputaties.
28. A.M.M. Canoy-Olthoff, 'Een onderzoek naar de inhoud van een aantal zeventiende en achttiende eeuwse dissertaties over vruchtgebruik', in: *Acta Falconis*, Faculteit Rechtsgeleerdheid KU Leuven 83/3 (Antwerpen 1983), pp. 15-35, mn. p. 26.
 29. De respondens-disputaties zijn:
 1. Wilhelmus Craevanger: de societate, 1663
 2. Elbertus Tegnagel: de mutuo, 1664
 3. Joannes a Lidth de Jeude: de reivindicacione, 1665
 4. Gerard Noodt: de transactionibus, 1668
 5. Henricus Fredericus Verbolt: de usufructu, 1671
 6. Albertus de Greve Wzn: de iure dotium, 1676.
 30. Zie bijlage 2. Dit schema van de respondentendisputaties geeft aan welke theses uit de exercitia pandectarum (links met de respondens genoemd) overeenkomen met de theses van de losse disputaties (rechts).
 31. Zie bijlage 1.
 32. Een opsomming van de geraadpleegde Utrechtse en Leidse disputaties is opgenomen in bijlage 3.
 33. Zie het schema in bijlage 2.
 34. Volledige titel van het boek van L. Goris: commentatio ad tres et viginti priores titulos consuetudinem Velaviae, quae est pars ducatus Gelriae. acc. paucis aliquot pagellis eiusdem auctoris farrago carminum abortivorum. Nijmegen 1645. Meestal door de studenten geciteerd als: comm. II. Velavgl.
 35. Dit onderzoek is een voortzetting van het project waar A.A.M. Canoy-Olthoff zich mee bezig heeft gehouden, maar dat zij door haar plotselinge overlijden niet heeft kunnen afmaken. Verschillende redenen noopten mij ertoe, mij tot het door haar verzamelde materiaal te beperken.
 36. Vgl. de in noot 27 aangehaalde publicatie van Canoy-Olthoff.
 37. Hoogleraren Cyprianus Regneri ab Oosterga (8 maal), Paul Voet (1 maal), Andreas Esse-nius (rector magnificus, 2 maal, disputationes inaugurales).
 38. Bijvoorbeeld haeret.apost. Judae. Pagan. etc ad tit 3 et seqq. usque ad tit 14 C. lib 1, of: de ss Trinit. Episc. & cler. epis.aud. ad tit 1,2,3,4 lib1 Cod. Ook opvallend is, dat in Utrecht vaak een enkele lex het onderwerp van een disputatie is, bijvoorbeeld leg. fin C. de legit. tutel. (C.5.30.5), 1. non dubito 7 D. de captiv. et postlim. etc. (D.49.15.7), leg. frater a fratre 38 D. de conduct. indebiti (D.12.6.38).

BIJLAGE 1. NIJMEEGSE DISPUTATIES UIT DE ZEVENTIENDE EEUW

De auctor-disputaties van de Nijmeegse academie zijn:

1. Gerard Noodt: disputatio iuridica de acquirenda, retinenda et amittenda possessione. 27-6-1668

Verwijzingen: corpus iuris: 133
literatuur: 69
inheems recht: 0

Bij de literatuur wordt 10 maal naar klassieke niet-juridische literatuur verwezen en 4 maal komt een verwijzing voor naar het werk van Petrus de Greve, die ook steeds lovend wordt genoemd, wat bij geen enkele andere Nijmeegse juridische disputatie gebeurt. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld een aantal Leidse disputaties¹, waar het lovend noemen van de professor vaker voorkomt. Bij het inheemse recht komen wel verwijzingen voor naar *hodie*, *iure nostro* en *iurisprudentia*, maar er worden geen plaatsen aangegeven, zoals dat wel het geval is bij de respondens-disputaties. De lengte van de disputatie is ongeveer 340 regels in een kleine letter (dus veel tekst). De laatste these (met nummer 21) begint met de woorden *coronidis*

¹ Bijvoorbeeld in de disputatie van H. Houmes: Cyprian. praeceptor meus; en in de disputatie van J.P. Rusmann: Dom. à Thienen, praeceptor meus nunquam non colendus.

loco, en de disputatie eindigt met parerga, een toegift van 6 stellingen. Deze slotstellingen komen bij de meeste auctor-disputaties wel voor en bij de respondens-disputaties niet. De zinnen die Gerard Noodt gebruikt zijn lang en ook dat is een teken dat Petrus de Greve de disputatie niet geschreven heeft, aangezien die bekend stond om zijn korte, heldere stellingen.

2. Johannes Bors: disputatio iuridica de usufructu.

15-6-1670

Verwijzingen: corpus iuris: 60
literatuur: 4
inheems recht: 0

De lengte van de disputatie is ongeveer 140 regels in een kleine letter. De disputatie heeft een onderverdeling in hoofdstukken met subtitels (nl. de titels van de afdelingen van boek 7 van de Digesten). Deze subtitels zijn onderverdeeld in theses. Bors houdt de volgorde van de Digesten aan. De enige verwijzing naar het inheemse recht is een verwijzing naar het recht van het Rijk van Nijmegen: *sicuti statutum est in praediis Imperio Noviomagensi subiectis* (these 2), maar hier wordt geen nadere plaatsaanduiding van gegeven.

3. Arnoldus Wentholt: disputatio iuridica de usuris, mora et fructibus.

24-6-1671

Verwijzingen: corpus iuris: 145
literatuur: 17
inheems recht: 0

De disputatie bevat ongeveer 256 regels in een kleine letter. Wentholt heeft korte theses, maar veel (nl. 31). De laatste begint met de woorden *coronidis loco*. Bij de literatuur komt een verwijzing voor naar Tacitus. Bij het inheemse recht wordt alleen verwezen naar *iure nostro*, maar zonder verdere bronvermelding. Wel komt er een aparte betiteling in het stuk voor, die ik in het werk van Petrus de Greve en in andere Nijmeegse disputaties verder niet ben tegengekomen, nl. *Vir* (als eretitel gebruikt voor Cuiacius); soms worden meningen van schrijvers aangehaald zonder bronvermelding. Ook komen er 4 verwijzingen naar de Bijbel in deze disputatie voor; en een naar de glosse. De disputatie wordt afgesloten met twee gedichten van medestudenten, het ene is van H.F. Verbolt, een rechtenstudent van wie een (respondens-)disputatie aanwezig is, het andere is van een filosofiestudent met de initialen T.v.G.

4. Isaac van den Bergh: disputatio iuridica de testamento solenni.

5-6-1674

Verwijzingen: corpus iuris: 87
literatuur: 4
inheems recht: 0

De disputatie bestaat uit ongeveer 230 regels in een kleine letter. Bij het inheemse recht wordt 3 maal verwezen naar *hodie*. Ook komen er verwijzingen voor naar de Novellen en de Authenticae (ad C. 6.59 omnes peregrini). De disputatie wordt afgesloten met een gedicht dat ondertekend is met de initialen A.A.O.F.

5. Albertus de Greve, Pzn: disputatio iuridica de usufructu.

10-6-1674

Verwijzingen: corpus iuris: 89
literatuur: 5
inheems recht: 0

De disputatie bestaat uit ongeveer 190 regels in een groter lettertype. In de tekst zelf staan alleen verwijzingen naar het Romeinse recht. Aan het einde van de disputatie komen 3 parerga: één over het civiele (Romeinse) recht, één over het canonieke recht, en één over het leenrecht. In deze parerga komen de verwijzingen voor naar het canonieke recht (4 stuks) en naar het leenrecht (5 stuks). In de parerga vindt men ook de verwijzingen naar de literatuur.

Naast disputaties waarop de student als auctor wordt aangemerkt zijn er zes disputaties waarop de student alleen als respondens, als verdediger van de disputatie tijdens een openbare zitting, wordt aangemerkt. Dit zijn de volgende disputaties.

1. Wilhelmus Craevanger: disputatio iuridica de societate.

27-5-1663

Verwijzingen: corpus iuris: 98
literatuur: 83
inheems recht: 11

De disputatie heeft ongeveer 275 regels in een kleine letter. Bij de literatuur komen 4 verwijzingen voor naar klassieke niet-juridische literatuur, bij het inheemse recht verwijzingen naar het recht van de kwartieren Roermond, Veluwe en Zutphen en naar het recht van Overijssel. Zonder plaatsaanduidingen wordt verwezen naar *hodie*, *moribus Belgicae*, *moribus nostris*, *moribus frisionum*, naar het recht van Holland en het recht van de naburige en omliggende provincies. Daarnaast komen aan de orde de Novellen, Authenticae (ad C 9.49 bona damnatorum) en het leenrecht.

2. Elbertus Tegnagel: disputatio iuridica de mutuo.

16-3-1664

Verwijzingen: corpus iuris: 75
literatuur: 45
inheems recht: 3

De disputatie bevat ongeveer 200 regels in een groter lettertype. De theses zijn kort. Bij het inheemse recht komen verwijzingen voor naar het recht van Utrecht en Antwerpen (these 22), daarnaast naar fries recht en naar hodie, beide zonder nadere plaatsaanduiding. Ook komt een verwijzing naar eigen werk voor: Elbertus Tegnagel heeft namelijk bij Petrus de Greve nog een disputatie verdedigd. Deze disputatie is opgenomen in de bundel *disputationes ad institutiones imperiales* en behandelt het thema borgtocht.

3. Joannes a Lidth de Jeude: disputatio iuridica de reivindicacione.

11-3-1665

Verwijzingen: corpus iuris: 105
literatuur: 77
inheems recht: 8

De disputatie bestaat uit ongeveer 280 regels in een klein lettertype. Bij de verwijzingen naar de literatuur zijn er drie naar de klassieke niet-juridische literatuur. Bij de verwijzingen naar het inheemse recht komen plaatsen voor uit het recht van de kwartieren Veluwe, Roermond en Zutphen, uit het recht van de stad Arnhem en de stad Deventer, en uit het recht van Overijssel. Daarenboven wordt verwezen naar *hodie*, naar het canonieke recht en naar het leenrecht. In de *dedicatio* worden veel personen genoemd in tegenstelling tot in de meeste andere disputaties.

4. Gerard Noodt: exercitia iuridica de transactionibus.

8-4-1668

Verwijzingen: corpus iuris: 101
literatuur: 126
inheems recht: 0

De disputatie bestaat uit ongeveer 300 regels in een kleine letter (veel tekst). Bij de verwijzingen naar de literatuur is er één verwijzing naar klassieke niet-juridische literatuur. In de tekst komen verwijzingen voor naar een eerder gehouden disputatie, nl. *repetite ex exerc. praeced. aph 7 & 8* (these 4). Deze disputatie is de enige disputatie die in de titel al aangeeft dat het om een oefendisputatie gaat: in de titel wordt namelijk gesproken over exercitia, terwijl de andere disputaties spreken van *disputatio*. Dat het hier gaat om een echte oefening, blijkt ook uit het feit dat naar een eerder gehouden disputatie verwezen wordt. Dit komt men verder alleen tegen in disputaties, die in een bundel zijn opgenomen. Bij de verwijzingen naar het inheemse recht komen er geen voor naar bepaalde plaatsen in het inheemse recht. Wel wordt verwezen naar *hodie* en *moribus nostris*. Daarnaast komen verwijzingen voor naar de Basilica (5 maal), het leenrecht (4 maal), het canonieke recht (4 maal), naar de Novellen (3 maal) en naar de Codex Theodosianus (1 maal). Het verschijnsel dat er bij Gerard Noodt geen expliciete verwijzingen te vinden zijn naar het inheemse recht kan er op wijzen, dat de studenten zelf hebben moeten zoeken naar inheemse en Romeinse wetsteksten ter ondersteuning van hun stellingen, althans de mogelijkheid hadden een strenge selectie toe te passen. Een karakteristiek van het werk van Gerard Noodt is, vooral in de werken die hij na zijn studie heeft geschreven, dat hij nauwelijks c.q. niet naar het geldende inheemse recht verwijst.

5. Henricus Fredericus Verbolt: disputatio iuridica de usufructu.

8-4-1671

Verwijzingen: corpus iuris: 90
literatuur: 61
inheems recht: 5

De disputatie bevat ongeveer 240 regels in een groter lettertype en heeft tamelijk lange theses. De dedicatie is erg kort in vergelijking met de dedicationes van de andere disputaties. Bij het inheemse recht wordt verwezen naar het recht van Overijssel en het recht van de kwartieren Veluwe en Roermond. Tevens komen verwijzingen zonder plaatsbepaling voor naar hodie, Gallia en naar de Friese senaat. Verwezen wordt mede naar het leenrecht (3 maal) en naar de Authenticae (C. 3.28 novissima).

6. Albertus de Greve, Wzn: disputatio iuridica de iure dotium.

12-2-1676

Verwijzingen: corpus iuris: 97
literatuur: 92
inheems recht: 3

De disputatie bevat ongeveer 260 regels in een groter lettertype. De theses zijn lang. Bij het inheemse recht wordt verwezen naar het recht van de kwartieren Veluwe, Zutphen en Roermond, zonder plaatsbepaling ook naar *mores hodierni*, Fries recht, het Parlement van Parijs (de *senatus Parisiensis*), *praxis*, en de *camera Spirensis* (het Rijkskamergerecht). Naast de verwijzingen naar het inheemse recht treffen we er aan naar het canonieke recht, de Novellen, het leenrecht, de Basilica en een constitutie van Karel V.

BIJLAGE 2. SCHEMA VAN OVERGENOMEN THESES UIT DE EXERCITATIONES PANDECTARUM DOOR STUDENTEN VAN WIE EEN RESPONDENS-DISPUTATIE AANWEZIG IS

<i>transactio</i>		<i>mutuum</i>	
A. Sluysken	G. Noodt	J. Breull	E. Tegnagel
these 1	these 2	these 1	these 1
2	4	2	2
3	5/7	3	3
4	8	4	6
5	9	5	18
6	10	6	15/16
7/8	13	7	20
9	16	8	22
10	17	9	23
11/12	18		
13/14	19		
<i>societas</i>		<i>ius dotium</i>	
A. Cuperus	W. Craevanger	A. Wyntgis	A. de Greve, Wzn
these 14	these 3	these 7	these 1/2
16	5	8/9	4
15	11	10	7
17	13	11	8
18	14	12	9
19	16	13	6/10
		14	11
		15/16	12
		17	13
		18	14
		19	16
		20	?
<i>ususfructus</i>			
F. v. Heuckelom	H.F. Verbolt		
these 1	these 2		
2/3	3		
4	4		
5	5		
6	6		
7(deel niet)	7		
8	10/11		
9	11		
10	12		

BIJLAGE 3. VERGELIJKINGSDISPUTATIES

Utrecht 1656-1658

- F.v.d. Lee: disputatio iuridica inauguralis de acquirendo rerum dominio
2-10-1656, auctor et respondens
rector magnificus: Andreas Essenius.¹
- J. Godin: disputatio iuridica continens repetitionem leg. fin. C. de legit. Tutel. (over C.5.30.5)
3-12-1656, auctor et respondens
praeses: Cyprianus Regneri ab Oosterga.
- H. de Wildt: disputatio iuridica continens illustriores quaestiones de re nautica
8-7-1656, respondens
praeses: Cyprianus Regneri ab Oosterga.
- A. Sem: disputatio iuridica de statutis, tertia
5-12-1657, respondens
praeses: Paulus Voetius.
- M. v. Hurwenen: disputatio iuridica secunda de haeret. apost. Judea, Pagan etc. ad tit. 3 et seqq. et ad tit. 14 C. lib. 1.
17-1-1657, respondens
praeses: Cyprianus Regneri ab Oosterga.
- H. Winteroy: disputatio iuridica continens repetition. l. non dubito 7 D. de captiv. et postlim. mei 1657, respondens
praeses: Cyprianus Regneri ab Oosterga.
- J. Sarcerius: disputatio iuridica inauguralis de locatione et conductione
24-9-1657, auctor et respondens
rector magnificus: Andreas Essenius.
- A. a Mast: disputatio iuridica continens repetition. leg. frater a fratre 38 D. de conduct. indebiti
22-4-1657
praeses: Cyprianus Regneri ab Oosterga.
- C. Klerck: disputatio iuridica continens illustriores quaestiones ex variis iuris materiis desumptas
24-6-1657
praeses: Cyprianus Regneri ab Oosterga.
- F. Coninck: disputatio prima de ss. Trinit. ss. Eccles. Episc. aud. ad tit. 1-4 lib. 1 C. mei 1657, respondens
praeses: Cyprianus Regneri ab Oosterga.
- S. Boursse: disputatio iuridica undecima ad tit. 1 et seqq. et ad tit. 19 lib. 4 Cod.
3-11-1658, respondens
praeses: Cyprianus Regneri ab Oosterga.

Leiden 1657-1669

- J.M. de Brauw: disputatio iuridica de iure emphyteutico
juli 1657, auctor et respondens
praeses: Adriaan Beeckerts à Thienen.
- I. Snevens: disputatio iuridica continens illustres aliquot ex universo iure quaestiones desumptas
2-5-1657, auctor et respondens
praeses: Adriaan Beeckerts à Thienen.
- G. ab Hoey: disputatio iuridica decima-quinta de curatoribus iuxta seriem Institutionum iuris
9-7-1659, respondens
praeses: Adriaan Beeckerts à Thienen.

¹ A. Essenius was geen jurist, doch: 'ss Theologiae et Phil. doctoris, et illius in illustri et inclita ultraject. Academia professoris, et ecclesiae ibidem Pastoris vigilantissime'.

- I. Scotte: disputatio iuridica continens difficiles et intricatas ex variis iuris materiis desumptas quaestiones
29-10-1659, auctor et respondens
praeses: Adriaan Beeckerts à Thienen.
- H. Houmes: disputatio iuridica decima-octava, quae est secunda, de excusationibus tutorum vel curatorum, iuxta seriem Institutionum iuris
12-6-1660, respondens
praeses: Adriaan Beeckerts à Thienen.
- J.P. Rusmann: disputatio iuridica de iure emphyteutico
april 1664, auctor et respondens
praeses: Adriaan Beeckerts à Thienen.
- H. Cocceius: dissertatio iuridica de momentaria possessione et lite vindicarum
6-7-1669, respondens
praeses: Adriaan Beeckerts à Thienen.

HILDE DE RIDDER-SYMOENS & JACQUES PAQUET

BIBLIOGRAFISCH OVERZICHT

UNIVERSITEITSGESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN

1986-1987

Om de inventarisatie van het lopend onderzoek up to date te houden, doen we een beroep op uw medewerking. Alle bibliografische referenties zijn welkom bij H. de Ridder-Symoens op volgende adressen: Blandijnberg 2, B 9000 Gent of VU, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam, of bij C.M. Ridderikhoff, Prinses Marijkestraat 79, 1111 EJ Diemen.

ALGEMEEN

1. I. Baumgartner, "De privilegiis doctorum". Ueber Gelehrtenstand und Doktorwurde im Späten Mittelalter', *Historisches Jahrbuch* 106(1986) 298-332.
2. P.G. Bietenholz en Th.B. Deutscher (eds.), *Contemporaries of Erasmus. A Biographical register of the Renaissance and Reformation. Vol. III: N-Z* (Collected Works of Erasmus; Toronto U.P. 1987).
3. W. Frijhoff, 'La Universidad como espacio de mediación cultural', *Historia de la Educación. Revista Interuniversitaria* 5 (1986) 41-60.
4. W. Frijhoff, *Keuzepatronen van de universiteit in historisch perspectief* (Erasmus Universiteit Rotterdam 1987).
Herziene tekst van het verslag van het congres 'Universiteit en maatschappelijke betekenis', RU Limburg, Maastricht 1987, 5-25.
5. N. Hammerstein, 'Universitätsgeschichte im Heiligen Römischen Reich Deutscher Nation am Ende der Renaissance', *Das Ende der Renaissance: Europäische Kultur um 1600*, hg. von A. Buck und T. Klaniczay (Wolfenbütteler Abhandlungen zur Renaissance Forschung, Bd. 6; Wiesbaden 1987) 109-123.
6. A. Labrie, 'Bildung' en politiek, 1770-1830. De 'Bildungsphilosophie' van Wilhelm von Humboldt bezien in haar politieke en sociale context (Diss. UvA; Amsterdam 1986).
7. M.J. van Lieburg, *Medische geschiedenis als interdiscipline* (Inaugurale rede VU Amsterdam 1987).
8. H. de Ridder-Symoens, 'Intellectual and Political Backgrounds of the Witch-Craze', *Sorcellerie aux Anciens Pays-Bas - Hekserij in de Nederlanden*, red. M.-S. Dupont-Bouchat (Standen en Landen 79; Heule-Kortrijk 1987) 37-64.
De rol van de universiteiten wordt ondermeer belicht.
9. H. de Ridder-Symoens, *Tot nut of onnut van 't algemeen. De functie van de universiteit in de middeleeuwen* (Inaugurale rede VU Amsterdam 1987).
10. R.W. Southern, 'The Changing Role of the Universities in Medieval Europe', *The Bulletin of Historical Research*, Oxford 60, 142(1987) 133-146.
11. O. Weijers, *Terminologie des Universités au XIIIe siècle* (Lessico intellettuale europeo 39; Rome 1987).

ALGEMEEN NEDERLANDEN

12. G.C.J.J. van den Bergh, 'Iets over publiek- en privaatrecht', *Ter recognitie. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. H. van der Linden bij zijn afscheid als hoogleraar in de Nederlandse rechtsgeschiedenis aan de Vrije Universiteit* (Hilversum 1987) 9-17.
Betreft o.m. het rechtenonderwijs.
13. P.Th.F.M. Boekholt en E.P. de Booy, *Geschiedenis van de school in Nederland vanaf de middeleeuwen tot aan de huidige tijd* (Assen/Maastricht 1987).
Enkele paragrafen zijn gewijd aan het hoger onderwijs.
14. H. Bots, 'Contantijn Huygens een wetenschapsbeoefenaar?', *De Zeventiende Eeuw* 3.2(1987) 149-160.
15. K. de Clerck, 'En toen werd de lerarenopleiding aan de universiteiten toevertrouwd', *Onderwijs en Opvoeding en Maatschappij in de 19de en de 20ste eeuw. Liber Amicorum Prof. Dr. M. de Vroede*, red. M. Depaepe en M. D'hoker (Leuven/Amersfoort 1987) 191-198.
16. C.A. Davis, *Zeewegen en wetenschap. De ontwikkeling van de navigatietechniek in Nederland tussen 1585 en 1815* (Diss. Leiden; Amsterdam 1986).
17. W. Frijhoff, 'Opleiding en wetenschappelijke belangstelling van het Nederlandse regentenpatriciaat tijdens de republiek: uitgangspunten, kenmerken, ontwikkelingen', *Bulletin Werkgroep Elites* 8(1987) 6-20.
18. L. Gevers, *Bewogen Jeugd* (Davidsfonds Leuven 1987).
Over de studentenbeweging in Vlaanderen in de 19de eeuw.
19. M. Groen, *Het wetenschappelijk onderwijs in Nederland van 1815-1980. Een onderwijskundig overzicht. Deel 9: Technische Wetenschappen* (EUT Report 87-WM-009; Eindhoven 1987).
20. M. Groen, *Het wetenschappelijk onderwijs in Nederland van 1815 tot 1980. Een onderwijskundig overzicht. I. Wetgeving, Civiel Effect, Godgeleerdheid, Rechtsgeleerdheid, Indologie, Geneeskunde* (Eindhoven 1987).
Gedrukte versie van de reeds eerder verschenen rapporten.
21. A. Hiddinga, 'Obstetrical Research in the Netherlands in the Nineteenth Century', *Medical History* 31(1987) 281-305.
Betreft ook de universitaire opleiding.
22. C.J.H. Jansen, 'Over de 18de-eeuwse docenten natuurrecht aan de Nederlandse universiteiten en de door hen gebruikte leerboeken', *Ts. Rechtsgeschiedenis* 55(1987) 103-115.
23. H.H. Kubbinga, 'Christiaan Huygens' wetenschappelijke opleiding', *De Zeventiende Eeuw* 3.2(1987) 161-170.
24. M.J. van Lieburg, 'De medische promoties aan de Nederlandse universiteiten (1815-1899)', *Batavia Academica* 5.1(1987) 1-17.
25. J.A. van Maanen, *Facets of Seventeenth Century Mathematics in the Netherlands* (Diss. Utrecht; Utrecht 1987).
26. J.L. Oosterhof, 'Enkele kanttekeningen bij de studie naar natuurkundige laboratoria in Nederland in de tweede helft van de 19de eeuw', *Batavia Academica* 5.2(1987) 44-49.
27. H.A.M. Snelders, 'Chemistry at the Dutch Universities: 1669-1900', *Academiae Analecta. Mededelingen van de Kon. Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Wetenschappen* 48, nr. 4(1986) 59-75.
28. H. de Vries, 'De transformatie van de Nederlandse universiteit van 1815 tot 1940: een onderzoeksproject', *Batavia Academica* 5.2(1987) 31-42.

AMSTERDAM

29. M.A. Wes (red.), *Van Parthenon tot Maagdenhuis. Moet het gymnasium blijven?* (Amsterdam 1985).

BRUSSEL

30. G. Braive, 'Les premières étudiantes à la Faculté Saint-Louis en 1925', *Facultés universitaires Saint-Louis. Bulletin d'information* 25(1987) 15-20.

DOWAAI

31. C. Chêne, 'Les Facultés de droit françaises du XVIIe siècle à la révolution. Eléments de bibliographie. Faculté de droit de Douai', *Annales d'Histoire des facultés de droit et de la science juridique* 3(1986) 221-222.

32. G. Dehon, 'Quelques règlements et statuts à l'université de Douai au XVIII^e siècle', in: *Cornua legum. Actes des journées internationales d'histoire du droit et des institutions*, red. G. Macours (Antwerpen 1987) 61-70.

FRANEKER

33. M.J. van Lieburg, 'De betekenis van het Rijksatheneum te Franeker (1815-1844) voor de medische en farmaceutische beroepsopleiding', *Ts. voor de Geschiedenis van de Geneeskunde, Natuurwetenschappen, Wiskunde en Techniek* 10.1(1987) 20-36.

GEMBLOUX

34. P. Martens, '125 ans d'existence de la Faculté des Sciences Agronomiques de l'Etat à Gembloux', *Les cent dernières années de l'histoire de l'ingénieur en Belgique* (Brussel 1985) 1-8.

GENT

35. R.C. van Caenegem, 'Henri Pirenne: naar aanleiding van de honderdste verjaardag van zijn benoeming te Gent', *Academiae Analecta. Mededelingen van de Kon. Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren* 49, nr. 1(1987) 85-105.
36. W. Dambre, *August Wagener (1829-1896). Een leven voor het onderwijs* (Uit het Verleden van de R.U.G. 27; Gent 1987).
Hoogleraar te Gent.
37. R. Raes, 'Ons Verbond', *historiek van een studententijdschrift (1945-1976)* (Uit het Verleden van de R.U.G. 27; Gent 1987).
38. E. Stachurski, 'De Poolse studenten aan de universiteit te Gent van 1856 tot aan de Eerste Wereldoorlog', *Vlaams-Poolse Tijdingen* 5.2(1984) 3-16; 5.3(1984) 25-34; 5.4(1984) 21-40.
39. E. Stachurski, 'De Poolse studenten en navorsers aan de universiteit te Gent van 1856 tot 1980', *Ibid.* 6.3-4(1985) 113-134.
40. F. Varendonck, *Henri Moke (1803-1862). Leven, werk en gedachtenwereld* (Uit het Verleden van de R.U.G. 25; Gent 1987).
Hoogleraar Gent.
Zie ook nr. 82.

GRONINGEN

41. J. Kingma, 'De universiteitsbibliotheek, haar collecties vroeger en nu', *Open. Vaktijdschrift voor bibliothecarissen, literatuuronderzoekers en documentalisten* 19.5(1987) 348-355.
42. R.H. Koops, 'De huisvesting van de Universiteitsbibliotheek 1615-1985', *Open* 19.5(1987) 265-274.

HARDERWIJK

43. R. Aerts en L. Hoogkamp, *De Gelderse Pallas. Gymnasium Illustre, Gelderse universiteit, Rijksatheneum te Harderwijk 1600-1818* (Schaffelaarreeks 19; Barneveld 1986).

LEIDEN

44. *Erasmus en Leiden. Catalogus van de tentoonstelling gehouden in het Academisch Historisch Museum van 23 oktober tot 19 december 1986*, samengesteld door R. Breugelmans, H.J. de Jonge, W. Otterspeer, J. Trapman (Leiden 1986).
45. R. Feenstra, 'Die Leydener Juristische Fakultät im 17. und 18. Jahrhundert. Einige neuere Forschungsergebnisse', *Leipziger Beiträge zur Universitätsgeschichte* 1(1987) 43-53.
46. W. Otterspeer, 'Rondom Steinmetz en het eerste lectoraat in de sociologie aan de Leidse universiteit', *Leids Jaarboekje* 79(1987) 139-160.
47. L. van Poelgeest, 'Mr. Bavius Voorda (1729-1799) een rechtlijnig Fries jurist aan de Leidse universiteit', *Leids Jaarboekje* 79(1987) 96-123.

LEUVEN - LOUVAIN-LA-NEUVE

48. C. Bruneel, 'Le "primus" de Louvain au XVIII^e siècle', *Revue du Nord* LXIX, no 274(1987) 575-589.
49. J.-M. De Bujanda, *Index des livres interdits. Vol. 2: Index des livres de l'université de Louvain, 1546, 1550, 1558* (Genève 1987).
50. L. Ceyssens, 'Lettres de Jean Opstraet, professeur à Louvain, à son collègue Jean Libert Hennebel en mission à Rome (1694)', *Bulletin de l'Institut Hist. Belge à Rome* 55-56(1985-6) 167-206.
51. L. Collin, 'Maurice De Baets [1863-1931] et l'Institut Supérieur de Philosophie de Louvain', *Ibid.* 253-258.
52. G. Couderé, 'De studenten aan de Rijksuniversiteit Leuven', *Liber Amicorum Dr. J. Scheerder* (Leuven 1987) 241-262.
53. L. Courtois, *L'introduction des étudiantes à l'université de Louvain. Les tractations préliminaires (1890-1920). Etude statistique (1920-1940)* (Travaux Fac. Phil. et Lettres de l'UCL 33-Section d'histoire 7; Louvain-la-Neuve 1987).
54. A. Deprit, 'Georges Lemaître. Les années d'apprentissage', in: *Quelques étapes de l'histoire de l'astronomie et de la géophysique en Belgique*, éd. par A. Berger et A. Allard (Louvain-la-Neuve 1987) 95-108.
Hoogleraar te Leuven.
55. M. Derez, 'Hollandia Lovaniensis. De Nederlandse aanwezigheid aan de Leuvense universiteit in de 19de en de 20ste eeuw', *Onze Alma Mater* 41.2(1987) 81-104.
56. P. Fabisch, 'Johannes Driedo (ca. 1480-1535)', *Katholische Theologen der Reformationszeit* 3 (Katholisches Leben und Kirchenreform im Zeitalter der Glaubensspaltung 36; München 1986) 33-47.
J.D. was hoogleraar te Leuven.
57. R. Feenstra, 'Het juridisch onderwijs aan de universiteit van Leuven in de 15de eeuw', *Batavia Academica* 5.2(1987) 50-51.
58. A. Felix, 'La vie scientifique', in: *La Belgique autrichienne 1713-1794, Les Pays-Bas méridionaux sous les Habsbourgs d'Autriche* (Brussel 1987) 405-435.
Betreft o.m. de univ. van L.
59. M. Gielis, 'Een Leuvense heksenhamer: de leer van de theologieprofessor Johannes Beetz (+ 1477) over bijgeloof en duivelspact', *Liber Scheerder* (nr. 52) 165-188.
60. M. de Goeyse, *O Vrij-Studentenheerlijkheid. Historisch-Studentikoze schetsen* (Fasti Academici 2; Leuven 1987).
61. A. Graffart, 'La matricule de l'université de Louvain (1817-1835)', *Album C. Wyffels* (Brussel 1987) 177-188.
62. R. Guelluy, 'Les antécédents de l'encyclique *Humani Generis* dans les sanctions romaines de 1942: Chenu, Charlier, Draguet', *Revue d'histoire ecclésiastique* 81(1986) 421-497.
Draguet (1896-1980) was hoogleraar te Leuven.
63. H. Houbrechts, 'De oprichting van de Historische Kring: naar de vorming van een "gens historica" (1935-1940)', *Liber Scheerder* (nr. 52) 263-290.
64. H.L. Houtzager, 'Reinier de Graaf en zijn brief aan de Leuvense hoogleraar Plempius over de door hem ontworpen clysteerspuut', *Tijdschrift voor Geneeskunde* 43.11(1987) 765-766.
65. E. Lamberts, 'De Leuvense universiteit tijdens het rectoraat van P. De Somer', *Onderwijs en Opvoeding* (nr. 15) 227-239.
66. E. de Maesschalck, 'Tuchtproblemen met rechtsstudenten in het 15de-eeuwse Leuven. Pogingen tot oplossing', *Liber Scheerder* (nr. 52) 165-188.
67. E. Massaux, *Pour l'Université Catholique de Louvain. Dialogue avec Omer Marchal* (Brussel 1987).
Mgr. Massaux was de eerste rector van L-L-N.
68. J. Roegiers, 'Jan Frans van de Velde (1743-1823), bibliograaf en bibliofiel', in: *Miscellanea Neerlandica. Opstellen voor Dr. Jan Deschamps ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag*, red. E. Cockx-Indestege en F. Hendrickx (Leuven 1987), dl. 3, 59-84.
Bibliothecaris van de Leuvense univ.
69. J. Roegiers, 'Professorencarrière aan de oude Universiteit Leuven (1425-1797)', *Liber Scheerder* (nr. 52) 227-240.

70. P. Smeyers, 'L'astronomie à la "Katholieke Universiteit Leuven"', in: *Quelques étapes* (nr. 54) 35-47.
71. R. Uytterhoeven, *Leuven weleer.3. Langs de oude universiteit naar het Begijnhof* (Leuven 1987).
Stadsbeschrijving geïll. met oude prentkaarten.
72. C. Vandenghoer, 'Criminaliteit en ordehandhaving binnen de *Civitas Academica*: de promotorrekeningen van Johannes Wolffs (1644-1670)', *Liber Scheerder* (nr. 52) 203-226.
73. C. Vandenghoer, 'Historiografie in functie van tentoonstellingen: een overzicht van 300 jaar chemie te Leuven', *Onze Alma Mater* 41.1(1987) 41-56.
74. J.F. Vanderheyden, 'Het herstel van de Leuvense Universiteitsbibliotheek 1940-1941', *Onze Alma Mater* 41.1(1987) 119-139.
75. P. Vandermeersch, 'Bruggelingen aan de Leuvense Universiteit in de 16de eeuw. Sociale universiteitsgeschiedenis op basis van prosopografisch onderzoek', *Handelingen der Kon. Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* 40(1986) 159-173.
76. L. Vos, 'Twee Leuvense studentenrevoltes (1924/1925-1968). Een vergelijking, *Liber Scheerder* (nr. 52) 291-309.
77. A. Wyffels, 'Le bénéfice de discussion dans l'ancien droit hollandais. A propos d'un avis inédit d'E. Leoninus et P. Peckius', *Cornua legum*, (nr. 32) 227-240.
L. en P. zijn Leuvense hoogleraren, 16de eeuw.

LUIK

78. A. Colignon, 'A l'origine des grands instituts universitaires liégeois: le vieux "Quartier de Bêche"', *Revue médicale de Liège* 41(1986) 755-775.
79. *Commémoration du centième anniversaire de l'inauguration des Instituts Edouard Van Beneden, August Swaen, Léon Frédéricq*, *Ibid.* 753-754.
80. G. Gabriel, 'L'extension de l'Université sur la rive droite à la fin du XIXe siècle, *Ibid.* 776-778.
81. R. Gilles, 'L'école de liégeoise de physiologie et de biochimie comparées. Histoire et développement', *Ibid.* 802-811.
82. *Henri Pirenne. De la cité de Liège à la ville de Gand. Actes du Colloque organisé à l'univ. de Liège, le 13 déc. 1985*, éd. par F. Bierlaire et J.-L. Kupper (Cahiers de Clio 86; Luik 1986).
83. C. Jeuniaux, 'Essai d'un panorama de cent ans de recherche zoologique à l'Institut Zoologique Edouard Van Beneden', *Revue médicale de Liège* 41(1986) 790-801.
84. F. Jongmans, 'La chute du Second Empire dans les papiers du mathématicien Eugène Catalan', *Technologia* 9(1986) 159-174.
Catalan (1814-1894), hoogleraar te Luik.

MAASTRICHT

85. H.A.J. Struyker Boudier, 'Tien jaar RL, een uitdaging of een gemiste kans', *Verslag van het congres 'Universiteit en Maatschappelijke betekenis' gehouden ter afsluiting van het 2de lustrum van de Rijksuniversiteit Limburg op 12 febr. 1987 te Maastricht* (Maastricht 1987) 26-34.

UTRECHT

86. K. van Berkel, 'Eigentijdse universiteitsgeschiedenis. De Rijksuniversiteit te Utrecht van 1936 tot 1986', *Spiegel Historiael* 22.5(1987) 217-220 en 22.7/8(1987) 352-354.
Bespreking van *Tussen ivoren toren en grootbedrijf* (Maarssen 1986): zie BA 5.1(1987) 26, nr. 100.
87. R.E. de Bruin, *Revolutie in Utrecht. Studenten, burgers en regenten in de patriotentijd (1780-1787)* (Utrecht 1987).
Uitgebracht bij de gelijknamige tento bij de Crediet- en Effectenbanken, Utrecht 7 sept.-23 nov. 1987.
88. H.A.M. Snelders, 'De bemoeienissen van Lorentz en Einstein met de Utrechtse leerstoel voor theoretische fysica (1911-1914)', *Ts. voor de Gesch. van de Geneeskunde, Natuurwetenschappen, Wiskunde en Techniek* 10(1987) 57-71.

89. H. Spaamer-Buursink, L. Terken, 'Het nieuwe *theorum physicum* 1768. De orangerie aan de Eligensteeg te Utrecht', *Maandblad Oud-Utrecht* 60.7-8(1987) 69-75.
90. R. Welten, 'Utrechtse hoogleraren in de rechten (1636-1815). Enkele aspecten van de geschiedenis van de rechtenfaculteit te Utrecht', *Ts. voor Rechtsgeschiedenis* 55(1987) 67-101.

NEDERLANDERS EN HET BUITENLAND

91. R. Feenstra, 'Scottish-Dutch Legal Relations in the Seventeenth and Eighteenth Centuries', in: *Scotland and Europe 1200-1850*, ed. by T.C. Smouth (Edinburgh 1986) 128-142.
92. W. Frijhoff, 'Pieter de la Courts reisjournaal (1641-1643) als ego-document', in: *Pieter de la Court in zijn tijd (1618-1685). Aspecten van een veelzijdig publicist* (Amsterdam-Maarssen 1986) 11-64.
93. M. Kiene, 'Zum architektonischen Selbstverständnis des universitären Gelehrtenstandes im Sei-Settecento am Beispiel des Collegio Jacobs in Bologna', *Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome* 53-54(1983-1984) 177-191.
Ook *Collegio dei Fiamminghi* genoemd.
94. R.J. Lyall, 'Scottish students and masters at the Universities of Cologne and Louvain in the fifteenth century', *Innes Review* 36(1985) 55-73.
95. R. Ranieri (Hg.), *Biographisches Repertorium der Juristen im Alten Reich 16.-18. Jahrhundert. E* (Ius commune. Sonderheft 35; Frankfurt/Main 1987).
Ook Nederlanders.
96. F. Ranieri (Hg.), *Juristische Dissertationen deutscher Universitäten, 17.-18. Jahrhundert*, 2 Bde (Ius commune, Sonderheft 27; Frankfurt/Main 1986).
Meer gegevens BA 5.2(1987) 52-53 en recensie m.b.t. Nederlanders in *Ts. voor Rechtsgesch.* 55(1987) 412-421.
97. H. de Ridder-Symoens, 'Internationalismus versus Nationalismus an Universitäten um 1500 nach zumeist südniederländischen Quellen', *Europa 1500. Integrationsprozesse im Widerstreit: Staaten, Regionen, Personenverbände, Christenheit*, Hg. v.F. Seibt und W. Eberhardt (Stuttgart 1987) 397-414.
98. A. Sottili, 'Lauree Pavese nella seconda metà del Quattrocento', in: *Repubblica Guelpherytana. Wolfenbütteler Beiträge zur Renaissance und Barockforschung. Festschrift für Paul Raabe*, Hg. A. Buck und M. Bircher (Amsterdam 1987) 128-166.
Ook Nederlanders.
99. E.H. Waterbolk, 'Viglius van Aytta te Ingolstadt (1537-1542) en de kartografie', *Historische Avonden* (Amsterdam 1987) 165-182.
V. was hoogleraar te Ingolstadt.

VERSLAG van de vergadering van de Nederlandse Werkgroep Universiteitsgeschiedenis, in de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, Spaarne 17, Haarlem, op dinsdag 29 maart 1988, te 14.15 uur.

Aanwezig: mw. M. Ahsmann, H. Beukers, W. Braamhorst, R. Feenstra, mw. A. Frank, W. Frijhoff, O.J. de Jong, mw. M. Koornwinder, mw. A.M. Luyendijk, H. Nellen, mw. C. Persenaire, mw. C.M. Ridderikhoff, mw. A. Ruuls, J. van Sluis, F. Smit, J. de Vet, B. de Vries, M. Wallinga, F. Westra, M. Wingens, H. Zijlstra.

Bericht van verhindering: H. Bots, J. Hermans, A.E.M. Jansen, R. Lombarts, E. Rabbie, W. Reinink, mw. H. de Ridder, J. Sperna Weiland, mw. O. Weijers, A.G. Weiler.

De voorzitter, prof.mr. R. Feenstra, opent de vergadering. Een woord van dank gaat uit naar het bestuur van de Hollandsche Maatschappij die haar statige vertrekken heeft opengesteld aan onze Werkgroep.

Het belangrijkste nieuws dat de voorzitter heeft te melden betreft het verschijnen van een bundel met de acta van het Colloquium dat op 1 en 2 oktober 1987 in Gent werd gehouden over het thema 'Academic relations between the British Islands and the Low Countries 1450-1750'. Een vollediger aankondiging, met de mogelijkheid van intekening, zal volgen.

Volgend jaar herdenkt de Groningse universiteit haar 375-jarig bestaan. De voorzitter neemt het voorstel van drs. F. Smit over en verklaart dat de Werkgroep gaarne een bijdrage wil leveren aan de festiviteiten. In eerste instantie valt te denken aan een universiteitsdag in Groningen, waarschijnlijk op vrijdag 28 april 1989.

De penningmeester, prof.dr. W. Frijhoff, spoort tenslotte de aanwezigen aan om een abonnement te nemen op 'History of Universities', een jaarboek dat uitgegeven wordt door de Oxford University Press, red. L. Brockliss, met in de redactieraad, de professoren Fletcher (Birmingham), Frijhoff (Rotterdam), Hammerstein (Frankfort), Julia (Parijs), J.K. McConica (Toronto) en Siraisi (New York).

Om 14.45 uur geeft de voorzitter het woord aan M. Wingens voor zijn voordracht 'Deviant gedrag van studenten; verkrachtigers in de zeventiende en achttiende eeuw' (zie *Batavia Academica* VI(1988)1, pp. 9-26). Na afloop stelt prof. Frijhoff de vraag hoe het komt dat vooral rechtenstudenten zich bezondigen aan zoveel onrecht. Mevr. prof. Luijendijk-Elshout wijst op het weinige onderzoek dat tot nog toe is gedaan naar zedendelicten (aard, omstandigheden, verloop van het proces). Tot besluit vraagt dr. Dee Vet zich af of de uitspraken van de Leidse academische vierschaar alleen voor Hollanders gelden. Hoe stond het met de sancties op wangedrag van studenten buiten het gewest?

Na de theepauze gaat mevr. C.M. Ridderikhoff het onderwerp behandelen 'Academische rechtbanken; wie mocht de student-delinquent berechten?'. In haar inleiding bespreekt zij de werking van de 'Authentica Habita' (het privilege dat keizer Frederik Barbarossa in 1155 aan de rechtsschool van Bologna schonk). Bestudering van dit stuk wijst uit dat alleen civiele zaken, geen criminele zaken ter beoordeling aan de doctores mochten worden voorgelegd. Naar haar mening waren de academische rechtbanken zoals wij die kennen, instellingen van de Kerk van Rome. Voor het eerst manifesteerden zij zich aan de 'gestichte' universiteiten in het oude Duitse Rijk. De rectorale rechtbank van de Leuvense universiteit is daarvan het mooiste en meest ongeschonden voorbeeld. Zo'n kerkelijke grondslag missen de academische vierscharen aan de universiteiten in de Republiek. Het is dan ook geen wonder dat juist in protestantse kring de oeroude 'Authentica Habita' weer nieuw leven wordt ingeblazen. Mevr. Ridderikhoff besluit haar voordracht met een beschrijving van wat er in Nederland is overgebleven van de academische jurisdictie. Zij komt tot de conclusie dat op dit punt de ambtenaren hard hebben toegeslagen.

Zoals zo langzamerhand gebruikelijk, eindigt de vergadering om 17.00 uur met het aanbieden van een drankje.

AANKONDIGING VAN BOEKEN

H. Brinkman (red.), *Frits Zernike. Groningen Nobelprijdrager 1888-1966*, Groningen/Amsterdam 1988 [Universiteitsmuseum Groningen/North-Holland Publishing Company], 32 blz., geïll. ISBN 0444 870 369.

Ter gelegenheid van de herdenking van de 100e geboortedag van prof.dr. F. Zernike werd tijdens het najaar van 1988 in het Groninger Universiteitsmuseum een tentoonstelling gewijd aan leven en werk van deze eminente geleerde. In het boekje dat de expositie heeft begeleid, wordt een levensschets gepresenteerd van de Nobelprijswinnaar door H. Brinkman en wordt de ongepubliceerd gebleven afscheidsrede van professor Zernike, welke hij op 16 juli 1958 heeft uitgesproken, afgedrukt. In deze afscheidsrede worden herinneringen opgehaald aan onderzoeken over enkele merkwaardige fysische eigenschappen van het gas zuurstof.

Petrus Camper, "*Oratio de mundo optimo*" en "*Prolegomena in philosophiam*". *Ingeleid, uitgegeven en vertaald door Jacob van Sluis*. (Boarnnerige, 1), Fryske Akademy, Ljouwert 1988. ISBN 90 6171 684 5.

Petrus Camper (1722-1789) was van 1750 tot 1755 hoogleraar in de filosofie, medicijnen, chirurgie en anatomie te Franeker. De tekst van zijn inaugurale rede en van een drietal colleges uit zijn Franeker periode zijn in dit boek voor de eerste maal uitgegeven, en tevens van een vertaling voorzien.

Jacob van Sluis, *Herman Alexander Röell*. (Fryske histoaryske rige, 4). Fryske Akademy, Ljouwert 1988. ISBN 90 6171 696 9.

Herman Alexander Röell (1653-1718), hoogleraar in de theologie te Franeker en te Utrecht, was ongetwijfeld een van de meest controversiële Nederlandse theologen van zijn tijd. Zijn denkbeelden waren gebaseerd op een rationalisme naar cartesiaans model. Ze werden al spoedig veroordeeld door tal van synoden van de gereformeerde kerk, en gedurende de gehele achttiende eeuw werd tegen 'het gevoel van de Heer Professor Röell' gewaarschuwd. Ondanks deze veroordeling door de officiële kerk kon Röell zijn professoraat ongehinderd blijven uitoefenen. In dit proefschrift wordt Röell in leven en leer getekend. Tevens wordt uitgebreid ingegaan op de kerkrechtelijke aspecten van de zaak-Röell.

M. Groen, *Het wetenschappelijk onderwijs in Nederland van 1815 tot 1980. Een onderwijskundig overzicht. II: Wis- en Natuurkunde, Letteren. Technische Wetenschappen. Landbouwwetenschappen*. [Uitgave in eigen beheer, 1988] IX en 431 blz., ISBN 90 9001994 4.

Te bestellen bij de auteur, Faculteit der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen, TUE, Postbus 513, 5600 MB Eindhoven.

Opnieuw heeft de auteur drie van zijn eerder in de reeks EUT-Report van de Technische Universiteit Eindhoven verschenen onderwijskundige overzichten, samen met een nog ongepubliceerd deel, tot een meer handzame uitgave gebundeld. In een derde en laatste deel zullen overzichten over Diergeneeskunde, Economie, de Sociale Faculteiten en de Interfaculteiten verschijnen. Reeds in het onderhavige, tweede deel, vindt men personenregisters op de beide verschenen bundels. Een Engelse vertaling van de algemene inleiding op het eerste deel is op komst.

C. Vandenghoer, *De rectorale rechtbank van de oude Leuvense universiteit (1425-1797)*, Brussel 1987 (Verhandelingen van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren 49(1987), nr. 124), 243 blz., ISBN 90 6569 390 4.

Krachtens de pauselijke stichtingsbul van de Leuvense universiteit genoten alle leden van de universitaire gemeenschap het 'privilegium fori'. De hertog van Brabant, de stedelijke overheid en het Sint Pieterskapittel te Leuven werden door deze bul verplicht binnen het jaar hun jurisdictie over de leden van het studium over te dragen aan de rector. In 1426 kreeg de rector de hem toebedachte bevoegdheden in handen. Hoe werkte de rectorale rechtspraak? Aan de beantwoording van deze vraag is deze studie gewijd. Geen gemakkelijke opgave, want de rectorale rechtbank van Leuven bezit bij lange na niet zo'n mooi bijeengehouden archief als soms voor soortgelijke instellingen aan Noordnederlandse universiteiten aan te treffen is.

J.A. van der Duim-Rogers, *De ontwikkeling van het onderwijs in de sociale geneeskunde aan de Rijksuniversiteit te Groningen in de periode 1865-1965; een historisch onderzoek*, stenc. Groningen 1988 (rapport in opdracht van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Sociale Geneeskunde te Groningen).

In dit rapport wordt aandacht geschonken aan de hoogleraren die gedurende de periode 1865 tot 1965 de leerstoel sociale geneeskunde in Groningen hebben bezet.

A.L. Gabriel, 'Franciscus Ossmanus, a popular officer of the English-German Nation in great demand at the University of Paris (1515-1524)', in: *Mélanges de la Bibliothèque de la Sorbonne offerts à André Tuijter*, Parijs 1988, pp. 142-157.

De uit Alkmaar afkomstige magister Franciscus Ossmanus die gedurende zijn verblijf in Parijs telkens weer gevraagd werd voor de functies van 'procurator' en 'receptor' van de Engels-Germaanse natie.

MEDEDELINGEN

From 29 to 31 August, 1989, the State University of Groningen proposes to organize an international congress to commemorate Wessel Gansforts (ca. 1419-1489).

Gansfort belonged to the so-called Aduard Academy, with such other scholars as Rudolf Agricola, Wilhelmus Friderici, Alexander Hegius, Rudolf von Langen and Antonius Liber. This group of scholars introduced the *studia humanitatis* to Northern Europe, thus paving the way for the scholarly activities of men like Erasmus, Melanchthon and a host of other sixteenth-century luminaries.

The organizing committee invites proposals for papers (of ca. 30 minutes each) on aspects of the life, thought and works of Wessel Gansfort in particular, and on fifteenth- and early sixteenth-century North European humanism in general. Summaries of papers, which will be accepted as a sign of the wish to participate, should reach the committee not later than 15 March 1989. Further particulars about the congress will then be distributed by May 1, 1989. The official languages of the congress will be English, German and French.

For information please contact the secretary of the congress, Miss Drs. G.C. Huisman, keeper of manuscripts and rare books, University Library, Broerstraat 4, 9712 CP Groningen.

Verhuisd

mevr. M. van der Auwera, Vaartstraat 34, B-9842 Hansbeke België

mevr. dr. J. van Keulen, Stadsweg 49, 9791 KA Ten Boer

mevr. mr. C. Persenaire, Van der Aastrat 2, 2597 SC 's-Gravenhage

drs. H. de Vries, Weldom 10, 9301 VE Roden

prof.mr. J.A.C.J. van der Wouw, Forellendaal 898, 2553 HR 's-Gravenhage